

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ludwig Wikman

Livstid för mord

Ett lagförslag gällande straffskärpningar för mord och dess förenlighet med
gällande principer och teorier

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: VT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Introduktion	4
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Metod	6
1.5 Material	6
1.6 Disposition	7
2 RELEVANTA STRAFFTEORIER OCH PRINCIPER	8
2.1 Proportionalitetsprincipen	8
2.2 Prevention	10
2.2.1 Allmänprevention	10
2.2.1.1 Allmänprevention och hur man kriminaliserar	10
2.2.2 Individualprevention	11
2.3 Legalitetsprincipen	12
3 UTVECKLING AV RÄTTSLÄGET	14
3.1 2009 års ändring	14
3.1.1 NJA 2013 s. 376	15
3.2 2014 års ändring	17
3.2.1 NJA 2016 s. 3	18
3.3 Förslag till 2020 års ändring	19
3.3.1.1 Vad innebär förslaget för straffskalan?	20
3.4 Avslutande kommentar på rättslägets utveckling	21
4 NORSK PÅFÖLJDSLÄRA VID GROV BROTTSLIGHET	22

5 ANALYS	24
5.1 Vad hade ändringen gett för utslag?	24
5.2 Förslagets förenlighet	25
5.2.1 Proportionalitetsprincipen	25
5.2.2 Legalitetsprincipen	26
5.2.3 Individualprevention	26
5.2.4 Allmänprevention	27
5.3 Ett komparativt perspektiv på förslaget till ändring med diskussion	28
6 SLUTSATS	30
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	32

Summary

The legislator has, during the last decade, tried numerous times to raise the punishment for committed murders without any remarkable success. A new proposition is under review and will probably be voted on. The proposition is to become law in the beginning of 2020.

In criminal law there are a few fundamental theories and principles related to legislation. Most fundamental are the principle of proportion – the punishment must be in proportion to the crime committed, and the principle of legality.

The purpose of this thesis is to examine whether the new proposition is compatible with these fundamental theories and principles of criminal law and whether the proposition could have been formed in another way in order to better fulfill its, and earlier propositions, purpose and motive. For this, the reader will initially be introduced to the theories and principles of legislation, and to the evolution of Swedish legislation regarding murder in the last decade.

The reader will also be introduced to Norwegian law regarding murder for a comparison on how they have solved their system.

Sammanfattning

Lagstiftaren har under en längre tid, med mindre framgång, eftersträvat en straffskärpning för mord. Ett av regeringen framtaget förslag till ändring kommer sannolikt tas upp till omröstning i riksdagen och föreslås träda i kraft 1 januari 2020. Förslaget har till syfte att tillfredsställa det behov regeringen tycker sig se att riksdagen har, att livstids fängelse i högre grad ska tillämpas för mord.

Inom straffrätten finns ett antal gällande teorier och principer, dessa kan tillämpas i påföljdslära. Grundläggande är proportionsprincipen – att straffet ska stå i proportion till brottet, och legalitetsprincipen.

Syftet med denna uppsats är undersöka huruvida detta nya förslag till ändring i påföljdsdelen av mordbestämmelsen kan anses förenlig med dessa grundläggande teorier och principer samt om förslaget hade kunnat utformats på ett annat sätt för att uppnå syftet med denna, och tidigare, ändringar. För detta kommer en inledande del där principerna och teorierna samt utvecklingen av rättsläget inklusive det nya förslaget beskrivas för läsaren.

Även en komparativ jämförelse med Norges påföljdssystem och straffskala för motsvarande brott kommer att genomföras för att belysa skillnader och ta fram ett alternativt sätt att lösa problemet.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Ds.	Departementsserien
HD	Högsta domstolen
Ibid.	Ibidem
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
SOU	Statens offentliga utredning

1 Inledning

1.1 Introduktion

3 kap. 1 § brottsbalk (1962:700) (BrB), eller ”mordbestämmelsen” som den även kallas, har under den senaste tiden varit föremål för diskussion. Under de senaste tio åren har det skett två ändringar av den del av bestämmelsen som reglerar påföljden. Lagstiftaren har dels haft för avsikt att nyansera straffskalan, dels haft för avsikt att skärpa straffen. Lagändringarna har inte fått önskat resultat. Högsta domstolen har bland annat uttryckt att ändringarna kan anses oförenliga med legalitetsprincipen. Det verkar än i dag finnas en vilja från lagstiftarens sida att skärpa straffen. En ny lagändring kan följaktligen vara aktuell.

Vid ett sammanträde i riksdagen den 25 april 2019 fattade regeringen beslut om ett nytt konkret förslag vad gäller påföljdsdelen i 3 kap 1 § BrB. Förslaget har skickats på remiss till lagrådet. I ett inlägg i ekot säger justitieminister Morgan Johansson att mord i allt högre utsträckning borde leda till fängelse på livstid, det vill säga lagens hårdaste straff. En bred majoritet av riksdagen ska vara av samma åsikt som justitieministern.¹

1.2 Syfte och frågeställningar

Det huvudsakliga syftet med uppsatsen är att, mot bakgrund av de tidigare ändringarna av 3 kap 1 § BrB, undersöka om den lagändring som i dag är uppe för beslut i riksdagen är förenlig med de allmänna rättsprinciper som finns i svensk rätt. Syftet med uppsatsen är vidare att undersöka vilka likheter och skillnader som finns mellan det svenska och det norska påföljdssystemet. Uppsatsens syften kan formuleras i följande frågeställningar:

- Hur har 3 kap. 1 § BrB förändrats senaste decenniet och vad har motiven bakom ändringarna varit?

¹ Sveriges Radio, *Morgonekot: nyheter och reportage*, torsdag 25 april 09.00.

- Vad är det nya förslaget som är aktuellt idag, vad är motiven till ändringen och vad hade ändringen gett för praktisk betydelse i enskilda fall?
- Är det nya förslaget förenligt med relevanta gällande principer inom straffrätten?
- Hur regleras påföljderna i Norge, vad är likheterna och skillnaderna mellan de olika påföljdssystemen?

1.3 Avgränsning

Det saknas möjlighet att behandla samtliga av de lagändringar och all den rättspraxis som rör 3 kap 1 § BrB. Det finns därför ett behov av en avgränsning vad gäller de lagändringar samt den rättspraxis som kommer att behandlas i uppsatsen. Endast de lagändringar och den rättspraxis som tillkommit efter år 2009 kommer att behandlas i uppsatsen. Lagändringar och rättspraxis som tillkommit tidigare än år 2009 anses inte vara relevant i tid.

De straffrättsteorier och principer som kommer att behandlas i uppsatsen är legalitetsprincipen, proportionalitetsprincipen, individual- och allmänprevention. De angivna straffrättsteorierna och principerna anses, sett till uppsatsen syfte och frågeställningar, vara centrala och relevanta. Straffrättsteorin humanitet kommer inte att behandlas i uppsatsen. Anledningen till att teorin kommer att utelämnas från uppsatsen är att den i huvudsak behandlar frågan om påföljder i sin helhet. Teorin är därför bättre lämpad för att svara på frågor såsom om fängelse på livstid överhuvudtaget är motiverat.

Den komparativa delen av uppsatsen är avgränsad till att jämföra det svenska och det norska påföljdssystemet. Det norska påföljds-systemet är av intresse dels eftersom Norge har en tidsbestämd straffskala som går högre än den svenska, dels på grund av påföljden förvaring.

1.4 Metod

Uppsatsen utgår från en rättsdogmatisk metod. Den rättsdogmatiska metoden utgår från de erkända rättskällorna lagstiftning, lagförarbeten, rättspraxis och juridiskt inriktad litteratur.

Uppsatsen, som i huvudsak utgår från en rättsdogmatisk metod, genomsyras av ett rättsutvecklingsperspektiv. Den ovan nämnda granskningen ämnar till att utreda hur rättsläget, vad gäller bestämmandet av påföljd för mord, har förändrats över tid. I uppsatsen utreds dels hur tidigare lagändringar har fungerat sett till deras syfte, dels hur den lagändring som i dag är uppe för beslut i riksdagen förhåller sig till relevanta principer inom straffrätten.

I uppsatsen används även en komparativ metod för att jämföra likheter och olikheter och vad lagstiftaren hade kunnat göra annorlunda för att uppfylla syftena med att ändra bestämmelsen.

1.5 Material och forskningsläge

Det material som i huvudsak ligger till grund för uppsatsen är de lagändringar som har genomförts gällande 3 kap. 1 § BrB på senare tid. Förarbetena till nämnda lagändringar har också behandlats för att på så sätt se vad syfte och motiv varit bakom ändringarna. Viktigt för arbetet har även varit hur HD har tolkat ändringarna och bestämt hur lagreglerna ska tillämpas. Både HD:s uttalande för 2009 års ändring och, kanske framför allt, 2014 års ändring är viktig praxis.

För de principer och teorier som finns på området finns det mycket material. Teorierna och principerna är internationellt erkända och tillämpas på liknande vis i många andra rättsordningar. De källor som varit av vikt för mig är framför allt kommentarer om principerna och teorierna från Nils Jareborg som är professor emeritus i straffrätt vid Uppsala universitet. Materialet har

också i delar kompletterats av kommentarer från Martin Borgeke, specialist på straffrätt och tidigare justitieråd i HD.

1.6 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sex avsnitt. Det första kapitlet är ett inledande kapitel med beskrivning av uppsatsens syfte och metod. Det andra kapitlet beskriver relevanta teorier och principer som finns på området. I det tredje kapitlet redogörs för rättsutvecklingen sedan 2009 års ändring av mordbestämmelsen med bakomliggande syften, samt hur HD har tolkat och tillämpat ändringarna. I det fjärde kapitlet introduceras läsaren till Norges påföljder vid *drap*, mord. I femte kapitlet analyseras den föreslagna lagändringen i ljuset av de behandlade principerna och teorierna. Det sjätte, och sista kapitlet, innehåller en kortare slutsats.

2 Relevanta straffteorier och principer

Det finns ett flertal teorier och principer inom straffrätten som genomsyrar lagstiftningen. De mest centrala och fundamentala teorierna och principerna för påföljdslära är proportionalitetsprincipen, legalitetsprincipen, allmänprevention och individualprevention.

2.1 Proportionalitetsprincipen

Redan genom Hammurabis lagar, innejslade cirka år 1750 före Kristus på ett två meter högt stenmonument, och gällande gammalbabylonisk rätt fanns uttryck för proportionalitetsprincipen i form av talionsprincipen, ”liv för liv, öga för öga”. Även bibeln ger uttryck för talionsprincipen med tydliga kopplingar till proportionalitet. Principen, om än i andra former, har uppenbara historiska kopplingar och genomsyrar rättsordningar på många håll. Inom straffrätt och påföljdslära har principen extra betydelse. Att brottslingar åsamkas samma skada som de orsakat ett brottsoffer passar naturligtvis inte in i en modern rättsordning där de flesta brott inte ens har ett direkt brottsoffer. Ett brotts svårighet influeras snarare av dels gärningen dels gärningspersonens nivå av skuld.

Grundläggande i en rättsstat är skuldprincipen. Principen innebär att bestraffning inte kan ske om den som utfört handlingen inte kan klandras för den. Bestraffning bör således ske för förkastliga, kriminaliserade, handlingar begångna av personer som är klandervärda. Personer som kan klandras för handlingen.²

Kriminalisering i enlighet med proportionalitetsprincipen kräver vidare att måttet av denna förkastlighet och klandervärdhet graderas, det vill säga sätts

² Jareborg (2017) s. 68 f.

i perspektiv. Vid skapandet eller ändringar av kriminaliserade gärningar sker denna gradering genom att tilldela brottet en viss påföljdsskala. Vid bestämmandet av straffskalan eftersträvas proportionalitet mellan en förkastlig handling och dess straffskala. En andra del i lagstiftandet är att gärningar som är att uppfatta som motsvarande förkastliga ska tilldelas likadana straffskalor, det ska råda så kallad ekvivalens. Det vill säga att ett visst brott förtjänar samma straff som liknande gärning, och att det inte går att tilldela en gärning viss förkastlighet, och annan gärning annan förkastlighet utan att visa på skillnader mellan brotten, utan att förbigå proportionalitetsprincipen.³ Förenklat innebär det att lika svåra brottstyper och lika svåra brott förtjänar samma straff, medan typer av brott och gärningar som inte är lika förkastliga ska innebära olika grad av påföljd.⁴

Att bestämma påföljd och längd för en konkret kriminaliserad handling på ett rättvist sätt sker efter liknande överväganden som vid kriminaliseringen. Den konkreta, aktuella, handlingens förkastlighet och gärningspersonens skuld ska avgöra påföljdens längd. Likt vid kriminalisering eftersträvas att påföljden ska stå i proportion till handlingen och att ekvivalens ska råda vid bedömningen av påföljd vid två identiska gärningar.⁵ Det finns vidare inget egentligt hinder, av proportionella skäl, emot någon särskild form av bestraffning. Dödsstraff hade således kunnat vara förenligt med proportionalitetsprincipen.⁶ Det är viktigt att påföljdens inskränkande stränghet står i relation till gärningen och annan kriminalisering Att utdöma starkt olika påföljder för lika klandervärda handlingar riskerar att urholka principens värde.⁷

³ Jareborg (2017) s. 69 f.

⁴ Borgeke (2016) 38.

⁵ Ibid.

⁶ Jareborg (2017) s. 74.

⁷ Jareborg (2017) s. 75.

2.2 Prevention

2.2.1 Allmänprevention

Syftet med straff, utifrån teorin om allmänprevention, är att bestraffningen i sig ska avhålla samhällets medborgare i allmänhet från att begå brott. Denna påverkan som ska avhålla samhällets medlemmar från att begå brottsliga gärningar kan delas in i omedelbar avskräckning, medelbar bestraffning och moralbildning. Omedelbar bestraffning innebär att straffen väcker samhällets avsky för brottet och skräck för myndigheterna ska väckas, det vill säga att genom att bevittna offentliga bestraffningar avskräckas från handlingen, något som inte längre används i Sverige. Medelbar avskräckning innebär att det är själva hotet om straff i lagen och medvetenheten om att i de fall gärningen begås kommer straff utdelas som är avskräckande. En sista del i allmänprevention är moralbildning, att genom lagstiftning visa för medborgarna att en viss gärning är klanderbar och på så vis påverka normbildningen hos människor.⁸

2.2.1.1 Allmänprevention och hur man kriminaliserar

Det går att resonera utifrån tanken att nivån på bestraffningen ska ske utefter hur hög grad av allmänprevention som behövs i relation till den aktuella kriminella handlingen. Ett exempel som Nils Jareborg nämner som problematiserar idén har att göra med upptäcktsrisken. Brottsbegrepp är inte, längre, skrivna i sten utan går att manipulera och ändra för att tillgodose allmänpreventiva behov. Med givna omständigheter går det då att forma en viss kriminalisering för stöld av fordon, ett brott med mycket låg upptäcktsrisk, och därigenom motivera särskilt höga påföljder, högre än för exempel rån, som har en avsevärt mycket högre upptäcktsrisk. Problemet som detta då skapar är snedvridning av påföljderna i en rättsordning då mindre klandervärda handlingar bedöms strängare än grövre brottslighet. Behovet av allmänprevention kan ofta vara högre vid lindrigare brottslighet.⁹

⁸ Jareborg (2017) s. 76 f.

⁹ Jareborg (2017) s. 78.

Martin Borgeke menar att det som krävs för att tanken med allmänprevention och att straffen ska vara avskräckande är beroende av hur straffen är utformade, hur straffen verkställs och att straff någorlunda regelmässigt följer på den straffbelagda gärningen. Det måste, enligt Borgeke, finnas en risk för att bli upptäckt.¹⁰

Huruvida allmänprevention faktiskt fungerar i ett samhälle är en omdiskuterad fråga. Något som torde stå klart är visserligen att en gärning som faktiskt är straffbelagd utgör en allmänpreventiv verkan. Borgeke menar emellertid att det är osäkert i vilken mån straffets längd har en inverkan på den allmänpreventiva funktionen, och om det har inverkan torde den, enligt honom, vara liten. Borgeke påstår vidare att skärpta straff inte torde ha någon allmänpreventiv inverkan, åtminstone inte om skärpningen inte är drastisk. Istället är risken att bli upptäckt och risken att utsättas för straff något som har mycket större betydelse.¹¹

2.2.2 Individualprevention

Individualprevention innebär att den enskilde brottslingen står i centrum för intresset att förhindra framtida brott, detta då straffet medför att den brottsliga verksamheten inte kan fortsätta. Det bästa och mest effektiva sättet att genomdriva tanken med individualprevention är genom att tillämpa dödsstraff, något som inte längre används i Sverige. Påföljdssystemen måste även ur individualpreventiv syn vara hanterbara och systematiska, med generella straffformer. Tankarna, med de tre idéer som filosofen Jeremy Bentham nämner: oskadliggörande, förbättring, avskräckning, har varit dominerande i årtusenden men det är först under 1900-talet som tankarna om individualprevention fått genomslagskraft, främst torde detta bero på staternas stärkta ställning och framsteg inom forskning.¹²

¹⁰ Borgeke (2016) s. 33.

¹¹ Borgeke (2016) s. 33.

¹² Jareborg (2017) s. 85.

I huvudsak är bestraffning genom individualprevention tänkt för de som inte behöver förbättras, så kallade tillfällighetsförbrytare. Numera går det inte att tala om oskadliggörande av brottslingen utan inkapacitering, fängelse. Bestämmandet av fängelsestraffets längd ska påverkas av avväganden kring hur mycket brottslighet av den enskilde som kan förhindras genom inkapaciteringen. Och tanken är att brottslingen, vid ny brottslighet, ska avskräckas vid minnet av straffet.¹³

En ytterligare tanke är behandling, vars ideologi är i grunden att människan är god. Begår människan en klandervärd handling är det ett tecken på felaktig utveckling som kan hänföras till besvärlig uppväxt och dålig miljö. Det personliga ansvaret blir åsidosatt vid en sådan tanke. Behandlingsideologin utgår från att återfallsrisk ska undanröjas med vård.¹⁴

Det går, enligt Borgeke, inte att finna stöd för teorin om individuell avskräckning. Det verkar snarare vara så att desto mer samhället straffar den som begått en brottslig gärning, desto större är risken att individen återgår till kriminalitet.¹⁵

2.3 Legalitetsprincipen

Straffsystemet i en rättsstat ska inte missbruka statens användning av tvångsmedel mot statens invånare. En del av rättssäkerheten är att kunna förutse vilka handlingar som är straffbara och den enskilde ska vara skyddad mot godtyckliga rättstillämpningar. Som skydd för detta finns legalitetsprincipen.¹⁶

Legalitetsprincipen finns reglerad i 1 kap. 1 § BrB, 2 kap. 10 § RF och artikel 7 i EMKR. Principen innehåller ett föreskriftkrav, ett analogiförbud och ett förbud mot retroaktiv lagstiftning.

¹³ Jareborg (2017) s. 86.

¹⁴ Jareborg (2017) s. 88.

¹⁵ Borgeke (2016) s. 34.

¹⁶ Wennberg (2014) s. 19.

Vad detta tydliggör är att principen har sin viktigaste del i frågan om det går att utdöma en person straffrättsligt ansvarig för en gärning. Den har dock betydelse även gällande påföljdslära. Legalitetsprincipen förutsätter krav på straffskalor för de olika brotten och att det finns regler om påföljd för domstolarna att följa. Det ska vidare finnas förutsebarhet och den enskilde ska kunna, till viss del, veta vad som kommer hända straffrättsligt med vägledning av lagstiftningen. Straffrättsbestämmelserna måste vara begripliga och rimligt tydliga. Särskilt blir detta viktigt när det gäller synnerligt inskränkande, för den enskilde, påföljder som livstids fängelse.¹⁷

¹⁷ NJA 2016 s. 3 punkt 14.

3 Utveckling av rättsläget

Dödsstraff i fredstid avskaffades i Sverige 30 juni 1921 och lagens strängaste straff övergick istället till livstids fängelse¹⁸. Enligt 1864 års strafflag kunde enskilda dömas till livstids straffarbete.

Dagens BrB trädde i kraft den 1 januari 1965 och ersatte den då gällande 1864 års strafflag. Fram till den ändring av 3 kap. 1 § som trädde i kraft 1 juli 2009 var bestämmelsen oförändrad. Straffskalan för mord som blev gällande i och med införandet av BrB den 1 januari 1965 var fängelse i tio år, eller på livtid.

3.1 2009 års ändring

Innan 2009 års ändring hade straffskalan för mord inte ändrats sedan brottsbalken trädde i kraft 1965. Straffskalan innan ändringen var fängelse i tio år eller på livtid och gav därför inte så mycket valmöjligheter till domstolarna, valet fanns mellan att döma till antingen fängelse i 10 år eller på livtid. Det förelåg också stor skillnad i den faktiska verkställighetstiden mellan de som dömdes till tio år och de som dömdes till livtid, något som i mitten av 1990-talet vanligtvis tidsbestämdes till arton år och uppåt. På grund av detta kom högsta domstolen i ett avgörande från 2007 fram till att påföljden fängelse i livtid skulle förbehållas till de allra allvarligaste fallen av mord, något som begränsade nyanseringen av påföljden ännu mer då det endast fanns ett alternativ i de fall som inte hörde till de allvarligaste, nämligen fängelse i tio år.¹⁹

2009 års ändring innebar att straffskalan för mord ändrades till fängelse på viss tid, lägst tio och högst 18 år, eller på livtid. Med ändringen ville lagstiftaren möjliggöra en mer nyanserad påföljdsättning för mord för att bättre tillgodose proportionalitetsprincipen även i de fall som inte ansågs

¹⁸ Dödsstraff i krigstid avskaffades 1973, och förbjöds helt 1975 genom införandet av frasen ”Dödsstraff får inte förekomma” i 2 kap. 4 § RF.

¹⁹ NJA 2007 s. 194.

tillhöra de mest allvarliga och alltså skulle innebära fängelse i livstid. Både förmildrande och försvårande omständigheter skulle bättre kunna vägas in med den nya straffskalan, från att inte kunna påverka överhuvudtaget i normalfallen innan ändringen.²⁰

3.1.1 NJA 2013 s. 376

I NJA 2013 s. 376 är det ostridigt att gärningsmannen har berövat offret livet genom att sticka henne med en kniv i bröstet och magen. Gärningen har skett framför deras gemensamma barn och gärningsmannen har begått handlingen med uppsåt.²¹

HD, liksom tingsrätten och hovrätten, bedömer handlingen som mord med noggrann föreliggande planering, och tar ingen hänsyn till att gärningsmannen påstår att handlingen föranleddes av dålig impulsivkontroll. Handlingen var riktad mot en närstående, offret ansågs befinna sig i en skyddslös ställning med svårigheter att värja sig. Handlingen präglades av stor hänsynslöshet, framför allt med tanke på att gärningen har utförts inför sina minderåriga barn med full insikt om just denna omständighet. Barnen har också i och med handlingen berövats sin mor. Detta skapar trauma som barnen sannolikt kommer att få leva med resten av sina liv. Detta medför att brottet har ett synnerligen högt straffvärde.²²

HD konstaterar att 2009 års ändring medfört att utgångspunkten för påföljden vid mord ska bestämmas till fängelse i fjorton år. Vidare konstaterades att livstids fängelse endast ska tillämpas i de fall där fängelse i arton år inte anses tillräckligt. Som exempel för sådana fall nämns att gärningsmannen har berövat fler än en person livet eller då omständigheterna annars är synnerligen försvårande. Att utgångspunkten för påföljden ska vara fängelse i fjorton år medför att straffet ska bestämmas till fängelse i tolv år då omständigheterna i

²⁰ Prop. 2008/09:118 s. 25 f.

²¹ NJA 2013 s. 376 punkt 9.

²² NJA 2013 s. 376 punkt 34.

någon mån talar för ett lägre straff och fängelse i tio år om omständigheterna är förmildrande. Motsvarande krävs det, för att påföljden ska bestämmas till sexton år, ska det krävas att omständigheterna i någon mån talar för ett högre straff medan fängelse i arton år endast ska tillämpas i de fall där omständigheterna är mycket försvårande, samtidigt som det inte når upp till kravet för att livstids fängelse kan anses vara aktuellt.²³

Omständigheter i fallet som HD bedömer som försvårande är att brottet riktat sig mot en närstående och att gärningsmannen har utnyttjat offrets skyddslösa ställning och svårigheter att värja sig. Ytterligare försvårande omständighet är att tidigare gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet genom ett olaga frihetsberövande mot samma offer vilket genom orsakat mamman och barnen svårigheter att leva normalt. Det som HD finner, otvivelaktigt, mest försvårande är att gärningen, med full insikt om omständigheten, genomförts inför sina och offrets gemensamma minderåriga barn och genom handlingen berövat barnen sin mor. Handlingen innebär livslångt trauma för barnen och att detta utförts med insikt om konsekvenserna vittnar på total hänsynslöshet. HD menar att en genom en sammanvägning av dessa försvårande omständigheter visar skäl för livstids fängelse.²⁴

Förmildrande omständigheter i fallet är gärningsmannens psykiska mående. Gärningen har inte begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning, men en utredning i målet visar på en narcissistisk personlighetsstörning som visades tydligast genom stort kontrollbehov och lättväckt aggressivitet. Gärningsmannen har tagit mediciner på grund av en tidigare depression som enligt utlåtande gjort honom mer handlingskraftig och avhämmad.²⁵ HD fastställde hovrättens dom och påföljden bestämdes till fängelse i 17 år.

²³ NJA 2013 s. 376 p. 30.

²⁴ NJA 2013 s. 376 p. 34 f.

²⁵ NJA 2013 s. 376 p. 38 f.

3.2 2014 års ändring

Justitiedepartementet framarbetade en departementspromemoria, *Skärpt straff för mord*²⁶, med förslag till ytterligare skärpningar i allmänhet och en utökad användning av livstidsstraffet i synnerhet. Ändringen av formuleringen i 3 kap. 1 § BrB genomfördes under 2014 och trädde i kraft den 1 juli till den lydelse som gäller idag. Ändringen innebar tillägget i straffskalan att det skall dömas till livstid ”om omständigheterna är försvårande”, utöver detta är bestämmelsen identisk den lydelse som 2009 års ändring innebar. Av propositionen framgår att syftet med förändringen från regeringen var att straffet för mord ska skärpas. Försvårande omständigheter har tidigare endast medfört att det tidsbestämda straffet höjs och troligtvis utdöms ett fängelsestraff på 15–18 år, något som föreslås istället ska leda till fängelse på livstid.

Av vad som framkommer av förarbeten till lagen är exempel på sådana försvårande omständigheter som med ändringen ska medföra fängelse på livstid att brotten föregåtts av noggrann planering eller har präglats av särskild förslagenhet att gärningen har varit särskilt hänsynslös genom att den har medfört ett svårt lidande för brottsoffret, att brottet har riktat sig mot en närstående och att brottsoffret har befunnit sig i en skyddslös ställning. Förekomsten av sådana omständigheter bör därför tala för att straffvärdet är så högt att påföljden ska bestämmas till fängelse på livstid. När det gäller förhållandet att brottet har planerats förekommer detta i materialet både som en försvårande omständighet och som något den tilltalade, i avsaknad av omständigheten, förefaller ha fått ”räknas till godo”. Att ett brott inte har föregåtts av planering torde dock endast undantagsvis kunna åberopas i mildrande riktning. Det finns gärningar som begås i ett sådant sammanhang att någon mer ingående planering, till exempel i form av anskaffande av vapen eller kartläggning av offrets vanor, inte krävs. Så kan det exempelvis vara när en familjemedlem dödas i hemmet.²⁷

²⁶ Ds 2013:55

²⁷ Prop 2013/14:194 s. 23.

Lagrådet uttryckte oro i sitt remissvar till ändringen och menade att ändringen snarare kommer att innebära en begränsning av möjligheten att döma ut fängelse på livstid. Lagrådet föreslog att bestämmelsen skulle utformas på ett annat sätt.²⁸

3.2.1 NJA 2016 s. 3

Efter 2014 års ändring av 3 kap. 1 § BrB dröjde det fram till början av 2016 innan HD yttrade sig i frågan. Fallet gällde en person som berövat annan livet genom omfattande våld med knytnävar, en bultsax och sparkar, samt när brottsoffer försvarslöst hamnat på marken skära honom djupt över halsen med en kniv. Personen har avlidit på grund av det omfattande våldet mot framför allt huvud och hals. Det aktuella fallet fick prövningstillstånd endast i fråga om påföljd, då i hovrätten påföljden bestämdes till fängelse i 17 år och 6 månader och riksåklagaren överklagade och yrkade att HD skulle ändra påföljden till fängelse på livstid.

Högsta domstolen uttrycker sig starkt kritiskt till 2014 års lagändring samt de bakomliggande motiven, och anser det stå klart att de motiv som ligger bakom ändringen inte på ett godtagbart sätt kan inordnas under lagtexten. De uttalanden från propositionen om att livstids fängelse ska utgöra ett normalstraff menar högsta domstolen ger uttryck för ett försök från lagstiftaren att genomdriva en mycket ingripande förändring av påföljdssystemet för mord, och att livstids fängelse, i och med att det är lagens strängaste straff, är mycket ingripande för den enskilde och att det därför måste ställas höga krav på att ändringen inte är otydlig²⁹. Istället utgör ändringen snarare ett förtydligande av redan gällande rätt. Slutsatsen blir då att 2014 års ändring av påföljdsdelen inte överhuvudtaget har förändrat det rättsläget som uppkom i och med 2009 års lagändring samt att den praxis som NJA 2013 s. 376 utgör än är gällande rätt.³⁰

²⁸ Prop 2013/14:194 s. 34.

²⁹ Se avsnittet om legalitetsprincipen.

³⁰ NJA 2016 s. 3 punkt 22 – 26.

I det aktuella fallet konstaterade HD att inga förmildrande omständigheter förelåg, däremot är det klarlagt att handlingen utfördes med avsiktssuppsåt. Gärningen har också föranletts av en brutal misshandel med farligt tillhugge på offret innan gärningsmannen återvänder en kort stund senare och skär halsen av brottsoffret. Offret har således orsakats omfattande och allvarliga skador utförda med stor brutalitet. Påföljden bestämdes till fängelse i 16 år.³¹

3.3 Förslag till 2020 års ändring

”Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid. Som skäl för livstids fängelse ska det särskilt beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös.”

Så lyder det förslag som regeringen lämnat över som remiss till Lagrådet den 25 april 2019, med förslag om ikraftträdande 1 januari 2020. Som allmän utgångspunkt i förslaget menar regeringen att den viljan riksdagen uttryckt att höja straffet för mord inte har fått avsedd verkan. Regeringen konstaterar att syftet med 2014 års ändring var just att skärpa straffen och göra det möjligt att i mycket högre utsträckning döma till fängelse i livstid, med att HD ansåg att ändringen inte förändrade rättsläget utan snarare förtydligade detta.³²

Regeringen kommenterar också kravet på att lagstiftningen måste vara begriplig och i tillräcklig grad tydlig för att uppfylla legalitetsprincipen och i förlängning för att det ska vara i förväg möjligt för en enskild i någon grad att bedöma vilken påföljd som riskeras följa med en gärning. Det ska råda förutsebarhet för den enskilde.³³

³¹ NJA 2016 s. 3 p. 27 f.

³² Lagrådsremiss, skärpt straff för mord, s. 15

³³ Lagrådsremiss, skärpt straff för mord, s. 17.

Vad gäller omständigheter som talar för att gärningen ska ha präglats av särskild hänsynslöshet lyfter regeringen att brottet riktat sig mot någon närstående, att brottsoffret har befunnit sig i en skyddslös ställning, att brottet har förövats inför ögonen på närstående till offret, eller att gärningspersonerna varit fler till antalet. Andra omständigheter som talar för att livstids fängelse ska utdömas kan vara att brottet utförs i samband med brott i vinningssyfte, att brottet är ett angrepp mot någon i tjänsteutövning eller om det finns terrormotiv. Regeringen tillägger också att listan inte är uttömmande. Föreligger inte skäl för livstids fängelse, ska tidsbestämt straff tillämpas.³⁴

3.3.1.1 Vad innebär förslaget för straffskalan?

Som konstaterat är enligt idag gällande rätt normalstraffet för mord fängelse i 14 år. Det handlar då om de fall utan varken försvårande eller förmildrande omständigheter. De fall som hamnar på den övre delen av den tidsbestämda straffskalan, femton till arton år, är de fall som regeringen menar att livstids fängelse istället bör utdömas. Det är dock inte regeringens avsikt att minska användningen av någon del av straffskalan utan hela skalan från tio till arton år ska fortsatt användas även efter ändringen eventuellt träder i kraft. Konsekvensen, menar regeringen, för de framtida tidsbestämda straffen kommer vara att en strängare syn tillämpas även på de gärningarna. Regeringen anser att risken annars är att om straffskalan inte nyttjas fullt ut, skulle innebära oönskade tröskeleffekter och även minska möjligheterna till en nyanserad straffmätning. Närmare exakt hur straffskalan ska tillämpas i enskilda fall lämnar regeringen till domstolarna.³⁵ Det är inte regeringens avsikt att förändra den existerande gränsdragningen mellan mord och dråp.³⁶

³⁴ Lagrådsremiss, skärpt straff för mord, s. 33 f.

³⁵ Lagrådsremiss, skärpt straff för mord, s. 29.

³⁶ Lagrådsremiss, skärpt straff för mord, s. 30.

3.4 Avslutande kommentar på rättslägets utveckling

Sedan BrB trädde i kraft år 1965 förändrades inte påföljden för mord en enda gång på 44 år. Vad som då föranleder denna plötsliga explosion av förändringar, förslag och tillrättavisningar av HD går att diskutera. Vad som går att sammanfatta är att fram till 2009 års ändring var påföljden för mord fängelse i tio år, eller på livstid. För att nyansera straffskalan infördes med ändringen den skala som finns än idag, att fängelse utdöms i tio till arton år, eller på livstid. Det som sedan var syftet med 2014 års ändring var att skärpa straffen för mord. Tydliga indikationer från lagstiftaren att både normalpåföljd skulle höjas och att det skulle vara enklare att utdöma fängelse på livstid. Genom NJA 2016 s. 3 konstaterade HD att 2014 års ändring inte utgjorde en förändring av rättsläget utan snarare en förtydligande av detta.

Allt detta leder fram till den ändring av påföljden för mord som den 25 april 2019 lämnades till Lagrådet. Syftet med ändringen är att lyckas med det som 2014 års ändring inte gjorde, att höja straffen för mord och att cirka 50 % av morddomar ska innebära livstids fängelse för den dömda gärningspersonen.

I en tidigare utredning från 2017 som tar sikte på samma sak som nuvarande förslag konstateras inledningsvis att det pågående arbetet med att höja påföljderna för mord enbart tar sikte på att hitta en lagteknisk lösning som tillgodoser detta behov. Ingen vikt har lagts vid, eller ställningstagande har skett, huruvida om det finns ett behov eller om det är lämpligt att öka användningen av livstidsstraffet. Uppdraget, och i förlängningen nuvarande uppdraget, har enbart handlat om att arbeta fram ett resultat som innebär ökad användning av straffet.³⁷ Utredningen mynnade inte ut i ett nytt förslag till ändring, bland annat på grund av mycket kritik angående bestämmelsens formulering av påföljdsdelen.³⁸

³⁷ Ds 2017:38, s. 7.

³⁸ Se remissvar till förslaget.

4 Norsk påföljdslära vid grov brottslighet

Det är svårt att finna två olika rättsordningar som är mer lika varandra än den norska och den svenska. Visserligen är Sverige sedan 1995 medlem i EU, dock är straffrätt och påföljder inget som regleras genom EU. Både Sverige och Norge är bundna av EKMR, som med art. 6 förbjuder dödsstraff. Livstids fängelse finns dock inget uttryckligt förbud mot, och inte heller har kritik framförts gällande påföljden. Livstids fängelse får därför anses förenligt med EKMR. Under 2018 föll 25 personer offer för dödligt våld i Norge³⁹ motsvarande 108⁴⁰ fall i Sverige samma år.⁴¹

I Norge kan, enligt 31 § Straffeloven fängelse utdömas i 14 dagar och uppåt. Motsvarighet till livstids fängelse finns dock inte, däremot finns möjligheten att dömas till förvaring om brottslingen bedöms vara särskilt farlig. Förvaring kan enligt Straffeloven användas om ett tidsbestämt straff inte anses tillräckligt för att värna andras liv, hälsa eller frihet. För att kunna döma till förvaring är en förutsättning att gärningspersonen har begått eller försökt att begå våldsbrott, sexualbrott, olaga frihetsberövande eller andra allvarliga brott som kränker andras liv, hälsa eller frihet eller utsätter dessa värden för fara. Utöver detta krävs också, enligt 40 § Straffeloven, antingen att brottet är av allvarlig art och att det finns överhängande risk för att den tilltalade återfaller i sådan brottslighet eller att gärningspersonen tidigare har begått eller försökt begå sådant brott, att det kan antas finnas ett nära samband mellan det tidigare och det nya brottet och att risken för återfall i sådan brottslighet kan antas vara särskilt överhängande. Motsvarande brottet mord går därför att döma till förvaring.

³⁹ Poliet, *Nasjonal drapoversikt 2018, Drap i Norge 2009–2018*.

⁴⁰ Inräknat fall av vållande till annans död, annars hade siffran varit något lägre.

⁴¹ Brottsförebyggande rådet, *Konstaterade fall av dödligt våld, en granskning av dödligt våld 2018*.

I 25 kap. Straffeloven behandlas våldsbrott. I § 275 framgår att den som dräper annan döms för dråp i minst åtta år och högst tjugoett år. Det framgår angående förvarning enligt 43 § att detta inte får utdömas till längre än 21 år. Det som däremot, på talan av åklagare, går att göra är att den beslutade maxtiden kan förlängas med 5 år i taget, vilket innebär att straffet förvaring i praktiken går att betrakta som ett tidsobestämt straff och teoretiskt som ett livstidsstraff. Enligt statistik från norska Justis- og beredskapsdepartementet har sedan 2003 genomsnittet för antalet dömda för dråp varit 36 personer. Endast i genomsnitt knappt fem av dessa dömda per år har dömts till förvaring.⁴² I Sverige döms cirka 30 % av morddömda till livstids fängelse.

⁴² Ds 2017:38, s. 38.

5 Analys

5.1 Vad hade ändringen gett för utslag?

Den ändring regeringen lagt fram som förslag att träda i kraft 1 januari 2020 har till syfte att skärpa påföljderna för mord synnerligen. Efter skrivelsen i förslaget att tidsbestämt straff enbart är påkallat om det inte föreligger skäl för livstids fängelse, går det nästan att utläsa en presumtion för att mord ska leda till livstids fängelse för förövaren. Skäl som ska tala för livstids fängelse är att gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös.

De två domarna redovisade under kapitel 3, NJA 2013 s. 376 och NJA 2016 s. 3, har båda präglats av omständigheter som domstolen bedömt som försvårande och i båda fallen har också påföljden bestämts till tidsbestämt fängelsestraff, men på den övre delen av straffskalan – 16 respektive 17 år.

I fallet från 2013 går att se delar av de försvårande omständigheter som, enligt förslaget till ändring, ska vara skäl för att bestämma påföljden till fängelse på livstid istället för tidsbestämt. Handlingen har riktat sig mot en närstående som befunnit sig i en skyddslös ställning och haft svårt att värja sig. Gärningsmannen har också berövat sina barn deras mor, och varit medveten om det, framför ögonen på dem. Denna omständighet är synnerligen försvårande och något som visar att gärningsmannen varit särskilt hänsynslös.

NJA 2016 s. 3 har, om än lindrigare än fallet ovan, också inslag av försvårande omständigheter. Gärningen inleds med en grov misshandel med en bultsax av offret innan gärningsmannen lämnar platsen, för att sedan komma tillbaka en stund senare och skära halsen av offret med hjälp av en kniv. Handlingen har föranletts av viss planering torde också inneburit svårt

lidande för offret. Gärningen i sig har möjligtvis inte präglats av sådan särskild hänsynslöshet som beskrivs i förslaget från regeringen.

Gemensamt för de två fallen är att påföljden fastställts till tidsbestämd men på den övre delen av straffskalan. Det är just dessa fall som ändringen särskilt riktar sig mot och målet är att dessa istället ska innebära livstids fängelse. Det finns omständigheter i de båda fallen som, enligt det nya förslaget, talar för att livstids fängelse ska utdömas. Som beskrivet i ändringen ska tidsbestämda straff för mord endast utdömas i de fall då det saknas skäl för att påföljden bestäms till livstid. Båda de beskriva fallen torde då, om ändringen röstas igenom och blir gällande rätt och gärningarna hade begåtts efter det att ändringen eventuellt träder i kraft, inneburit livstids fängelse för gärningsmännen.

5.2 Förslagets förenlighet

Uppsatsens kanske mest centrala del är att försöka svara på frågan huruvida det förslag, med syftet i bakgrunden, som är aktuellt är förenligt med relevanta straffrättsteorier och principer. De teorier och principer som har behandlats och såvida diskuteras kring är proportionalitetsprincipen, legalitetsprincipen, individual- och allmänprevention.

5.2.1 Proportionalitetsprincipen

Vad gäller det grundläggande angående skuldprincipen gör ändringen inte skillnad i denna del.

Vid kriminalisering av en gärning sätter proportionalitetsprincipen gränserna för hur straffskalan ska bestämmas jämfört med förkastligheten av andra brott och den straffskala de har. För att använda ett enkelt exempel uppfattas mord som något betydligt mer förkastligt än en grov misshandel, och därav följer ett längre fängelsestraff för den som begår ett mord än för den som döms för en grov misshandel. Detta mått är inte enhetligt internationellt utan bestäms snarare genom samhällets värderingar och åsikter. Att beröva någon livet är

något av det mest förkastliga som går att göra torde vara självklart. Och att en rättsstat rättfärdigar påföljden livstids fängelse för mord är självklart, om rättsstaten tillämpar påföljden såklart.

När det gäller val av påföljd i de enskilda fallen möter vi desto större problematik med det nya förslaget till ändring. Ekvivalens innebär att lika brott ska innebära lika påföljd, det vill säga att olika brott förtjänar olika påföljd. Idag blir utfallet endast livstids fängelse i de allra med förkastliga fallen, men med denna ändring skulle normalfallet bedömas lika hårt som de absolut mest förkastliga fallen. Detta innebär att det brister i ekvivalens inom brottsrubriceringen. Bedömningen blir också mindre nyanserad och i hälften av fallen finns ingen annan möjlighet än att döma gärningspersonen till livstids fängelse, samtidigt som den lägre halvan, i förkastlighet, av brotten bedöms efter en skala på tio till arton år.

5.2.2 Legalitetsprincipen

Vad gäller påföljdslära och legalitetsprincipen blir vad HD uttalar i NJA 2016 s. 3 vägledande. Att det finns regler om påföljd för domstolarna att följa. Det ska vidare finnas förutsebarhet och den enskilde ska kunna till viss del, med vägledning av lagstiftningen, veta vad för straff som kommer följa av handlingen. Straffrättsbestämmelserna måste vara begripliga och rimligt tydliga. Särskilt viktigt blir detta när det gäller synnerligt inskränkande, för den enskilde, påföljder så som livstids fängelse. Här föll det för 2014 års ändring, som då inte blev som lagstiftaren sökte. Skillnaden är att de nu har skrivit ut vad som räknas som försvårande vilket ska innebära livstid. Detta torde innebära att HD:s krav på förutsebarhet är uppfyllt, alternativt att HD kommer konstatera att detta också endast är en ytterligare förtydning av redan gällande rätt.

5.2.3 Individualprevention

Vad det verkar som, kommer den som begår ett mord efter det att ändringen eventuellt röstas igenom och blir lag få längre straff än innan. Vad detta leder till är uppenbart att personen kommer hållas ifrån samhället en längre tid och på så sätt verkar ändringen individualpreventivt. Det är också möjligt att

höjningen är så pass drastisk att den är avskräckande i något högre grad, men den som begår ett mord vet redan idag att ett långt fängelsestraff väntar och bara denna höjning av straffet torde inte påverka personens val att begå handlingen eller inte.

Borgeke menar att fängelsetid inte verkar på ett individualmässigt plan utan att personer tenderar att utöka sin kriminella verksamhet efter avtjänade fängelsestraff. Det är möjligt att det vore bättre att vårda brottslingar i högre grad istället för att döma brottslingen till livstids fängelse, och förmodligen en livstid av kriminalitet. Detta är dock inget utredningarna kommenterar och kan därför inte diskuteras vidare inom ramen för uppsatsen.

5.2.4 Allmänprevention

Den del som kallas omedelbar bestraffning tillämpas inte längre och behöver därför inte kommenteras närmare. Vad gäller medelbar bestraffning kan ändringen ha betydelse, något Borgeke kommenterat och kommer diskuteras nedan. Moralbildningen har jag svårt att se att denna ändring ska ha någon betydande inverkan på, då mord redan är det mest förkastliga vi har i Sverige. Men det är möjligt att genom att göra det ännu mer förkastligt, ännu mer tydlig normbildning hos människor formas.

Att diskutera huruvida nivån av hårdhet på bestraffningen ska bestämmas efter hur hög av allmänprevention som behövs är svårt, och problematiseras i och med Jareborgs exempel som skulle kunna innebära att moraliskt lindrigare gärningar skulle behöva straffas hårdare i och med att upptäcktsrisken är så pass mycket längre i dessa fall. Mord har relativt hög upplärningsandel och detta skulle innebära att höjda straff inte går att motivera med stöd av allmänprevention. Något som däremot kanske kan fungera är att implementera tanken i påföljdsbestämningen i enskilda fall. Till exempel är det relativt låg upplärningsandel av mordet som begås i gängkretsar, till stor del på grund av den tystnadskultur som gäller gentemot polisen. Självklart går detta inte att använda som argument mot skärpt straff i enskilt fall, men däremot används ofta skjutvapen i gängkriminaliteten, och

att bedöma situationer där mord begås med hjälp av ett skjutvapen som en försvårande omständighet skulle kunna vara motiverat. Detta är inget som kommenterats i utredningen.

Det första Borgeke påstår om allmänprevention och hur man kriminaliserar är att det inte bara är påföljden som gör en gärning avskräckande, det beror också på hur straffen är utformade, hur de verkställs och att straff någorlunda regelmässigt följer av handlingen, dvs upptäcktsrisken ska vara befintlig. Allt detta sammanräknat talar tydligt för att gärningen genom att med uppsåt beröva annan livet torde i allra högsta grad redan vara kriminaliserad på så sätt att det är avskräckande och inte bara att människor inte begår handlingen för att det är moraliskt fel. Detta då upptäcktsrisken är relativt hög och straffet fängelse döms ut regelbundet i fallen. Borgeke menar vidare att frågan om höjda straff får allmänpreventiv verkan är oklar, och en straffskärpning i sig torde inte göra någon skillnad, i alla fall inte om skärpningen inte är drastisk, något som går att argumentera för att denna höjning är och därför eventuellt har en åtminstone existerande allmänt avskräckande funktion utöver den självklara redan gällande avskräckande funktion nu gällande påföljder utgör.

5.3 Ett komparativt perspektiv på förslaget

Den frågeställning som förberetts på denna del är väl snarare om förslaget i sin helhet är, av min åsikt, ett bra förslag. För att tydligare belysa detta, och jämföra, har beskrivning av Norges påföljdssystem vid mord, *drap*, skett. Anledningen till att en komparativ del är av relevans är då detta just underlättar för att belysa skillnader och vad lagstiftaren hade kunnat göra annorlunda för att, möjligtvis, nå ett bättre resultat som mer tillgodoser det behov som regeringen tycker sig se finnas hos riksdagen, att skärpa straffet för mord.

Vid en inledande överblick över Norges påföljder vid motsvarande brott för mord, *drap*, är det lätt att uppfatta det som att Norge har, delvis, hårdare straff

för mord. Straffskalan är 8 – 21 år, eller förvaring motsvarande Sveriges straffskala som är 10 – 18 år, eller på livstid. Påföljden förvaring används bara i de absolut värsta fallen och cirka 14% av utfallen i domarna blir förvaring, motsvarande i Sverige där idag cirka 30 % döms till livstid och med ändringen är målet att cirka hälften av dömda mördare ska dömas till livstids fängelse. Procentuellt döms avsevärt färre till förvaring i Norge än till livstids fängelse i Sverige. Norges tidsbestämda straffskala är dock högre än Sveriges och de fall som bedöms som värst i Norge utan att räcka för att dömas till förvaring torde innebära fängelse i 21 år. Bedömningen huruvida påföljden ska bestämmas till förvaring motsvarar inte den som görs gällande livstids fängelse utan tar snarare sikte på preventiva syften, då det anses föreligga risk för återfall i brottsligheten. Brottet ska också uppnå en viss dignitet. Påföljden går att, om inte jämställa, likna vid livstids fängelse, men bedömningen huruvida påföljden ska följa på gärningen är inte lik.

6 Slutsats

Om än förslaget är bättre utformat än tidigare försök till att uppnå samma syfte anser jag att förslaget inte är förenligt med de behandlade principer och straffrättsteorier. Straffet kommer i vissa fall inte att vara proportionerligt i förhållande till andra mord, då en person som genomför och döms för ett mord med i någon form försvårande omständigheter kommer att dömas till samma straff som de allra mest grövsta morden – livstids fängelse. Ett alternativ till den lösning man har kommit fram till skulle man kunnat göra något mer liknande Norge, att höja den tidsbestämda straffskalan förenat med livstids fängelse för de allra svåraste fallen. Detta hade höjt straffen, samtidigt som nyanseringen i påföljderna lever kvar i den grad vi har idag. Förslaget borde inte röstas igenom utan en ny grundligare och mer nyanserad utredning borde göras.

Käll- och litteraturförteckning

Elektroniska källor

Politiet, *Nasjonal drapoversikt 2018, Drap i Norge 2009–2018*, <<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/drap/drapoversikt-2018.pdf>>, besökt 2019-05-03.

Brottsförebyggande rådet, *Konstaterade fall av dödligt våld, en granskning av dödligt våld 2018*, <www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-03-28-konstaterade-fall-av-dodligt-vald>, besökt 2019-05-03.

Sveriges Radio, *Morgonekot: nyheter och reportage*, torsdag 25 april 09.00, <www.sverigesradio.se/avsnitt/1274092>, besökt 2019-04-25.

Offentliga tryck

Utredningsbetänkanden
SOU 2007:90 Straffskalan för mord.

Departementsserien
Ds 2013:55 Skärpt straff för mord.
Ds 2017:38 Livstidsstraff för mord.

Propositioner
Prop. 2008/09:118 Straffet för mord m.m.
Prop. 2013/14:194 Skärpt straff för mord.

Litteratur

Borgeke, Martin & Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, 3., [utök. och aktualiserade] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016

Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017

Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, 10., rev. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014

Rättsfallsförteckning

NJA 2007 s. 194.

NJA 2013 s. 376.

NJA 2016 s. 3.